

Ütopya Tasarımlarında Kent¹

*

The Cities at Utopian Designs

Kıvılcım Akkoyunlu Ertan

Özet

Tarih boyunca düşünürler, ideal toplumsal düzene ulaşmanın yollarını araştırmışlardır. Antik Yunan'dan 20. yüzyıla kadar ortaya konulan ütopyalar, kenti umut mekanı olarak gören bir anlayışla kurgulanmışlar, sınıflı denetimci toplumsal düzenlerinde uyum, durağanlık ve türdeşlik simgesi kenti temel almışlardır. Kentte tasarlanan ütopyalar arasında Platon'un Devlet (İ.Ö. 380-370), More'un Utopia (1516), Campanella'nın Güneş Ülkesi (1623), Bacon'ın Yeni Atlantis (1627), Cabet'nin Icaria'ya Yolculuk (1840), Bellamy'nin Geçmişe Bakış (1850-1898), Wells'in Çağdaş Bir Ütopya (1905), Gilman'ın Herland (1915), Huxley'in Ada (1962), ekolojik kentsel ütopya örneği olarak Ernest Callenbach'ın Ekotopya (1975), ikili ütopyalara örnek olarak ise Ursula Le Guin'in Mülksüzler (1974) başlıklı yapıtları verilebilir. 20. yüzyıl sonlarında gündeme gelen ekolojik ütopyalarda kentler ideal yaşam mekanları olmaktan çıkmış, kentin yerini kırsal ütopyalar almaya başlamıştır.

Anahtar kelimeler: ütopya, klasik ütopyalar, ütopyalarda kent

Abstract

Throughout the history, philosophers searched out the alternative ways of reaching the ideal community. The cities of utopias which were produced from the Ancient Greek to the twentieth century, were designed as the spaces of hope; the cities were seen as the places of harmony, static, homogeneity. There were Platon's 'The Republic' (BC. 380-370), More's 'Utopia' (1516), Campanella's 'City of the Sun' (1623), Bacon's 'New Atlantis' (1627), Cabet'nin 'The Voyage to Icaria' (1840), Bellamy's 'Looking Backward' (1850-1898), Wells' 'A Modern Utopia' (1905), Gilman's 'Herland' (1915), Huxley's 'Island' (1962), Callenbach's ecological utopia 'Ecotopia' (1975), Le Guin's 'The Dispossessed' among the utopias which were designed in cities. At the new ecological utopias that were put forward in the end of the twentieth century, the cities were not being the places of ideal communities, but the places of disutopias. At the twenty-first century, the places of utopias are designed in rural areas, not in the big cities.

Keywords: utopia, classical utopias, city in utopias

¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Kıvılcım Ertan (2000), *Kentin Tükenişi ve Ütopyalar*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Bilinen ilk ütopya örneği, Yunan uygarlığında Platon tarafından verilmiştir. Antik Yunan döneminde ütopya'yı *polis* ölçeğiyle sınırlı tutan küçük ölçekli düşünsel tasarımlar, 15. ve 16. yüzyıldan başlayarak ada ölçeğinden, ulus-devlet ve dünya devleti ölçeğine taşınmıştır. Rönesans döneminde özellikle matematik ve astronomi alanında yaşanan bilimsel gelişmeler, More'un *Utopia*, Campanella'nın *Güneş Ülkesi* ve Bacon'ın *Yeni Atlantis* başlıklı yapıtları başta olmak üzere birçok ütopya eserini etkilemiştir. "Aydınlanma felsefesinin Antik Yunan dönemindeki merkezi Atina iken, 18. yüzyıl aydınlanması tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Kökenleri Rönesans ve reform hareketlerine dayanan aydınlanma felsefesi, akla, doğaya ve insanın mutluluğuna aykırı tüm önyargılara, Katolik dininin getirdiği peşin hükümlere ve boş inançlara karşı olmuştur" (Tanilli, 1991: 83-86). Tarihsel koşulların etkisi altında biçimlenen toplumsal yapılar, ideal düzen arayışındaki düşünürlerin ilgi alanlarını oluşturmuştur.

Endüstri devriminin yol açtığı yoğun makineleşme ve kentleşme sürecinde yaşanan dengesiz gönenç dağılımı, anamal ve emek çelişkisiyle güçlenmiştir. Bu süreçte yaşanan toplumsal çelişki ve çatışmalar, zaman içinde kentleri, hoşnutsuzluk ve mutsuzluk alanlarına dönüştürmüştür.

Antik çağlardan başlayarak ideal olarak ortaya konulan toplum tasarımlarının mekanı, kent olagelmıştır. Antik Yunan'ın polis'inden ulus-devlet örgütlenmelerine kadar kent, toplum tasarımlarının odağındaki rolünü korumuştur. Planlı ve düzenli tasarımların ürünü olması gereken kentler, mekansal örgütlenmeleri ile toplumsal düzen arasında uyum ve denge sağlanabildiği ölçüde 'iyi yer' niteliklerini endüstri devrimine kadar korumuşlardır. 19. yüzyılda toplumsal yaşam ve kentsel çevrenin niteliğinin bozulması sonucunu doğuran yoğun kentleşme süreci, kentleri, sağlıklı yaşam alanları olmaktan uzaklaştırmıştır. İlk örnekleri Antik Yunan'da ortaya konulan klasik ütopyalardan günümüze kadar uzanan bazı ütopya örneklerini kentsel ütopyalar çerçevesinde değerlendirmek mümkündür.

Kentte tasarlanan ütopyalar arasında Platon'un *Devlet*, More'un

Utopia, Campanella'nın *Güneş Ülkesi*, Bacon'ın *Yeni Atlantis*, Cabet'nin *Icaria'ya Yolculuk*, Bellamy'nin *Geçmişe Bakış*, Wells'in *Çağdaş Bir Ütopya*, Gilman'ın *Herland*, Huxley'in *Ada* başlıklı yapıtları, ekolojik kentsel ütopya örneği olarak ise Ernest Callenbach'ın *Ekotopya'sı* yer almıştır. İkili ütopyalara örnek olarak ise Ursula Le Guin'in yine kent kurgusuyla sunulan *Mülksüzler'i* verilebilir.

Kentte Tasarlanan Ütopyalar

Geçmiş çağlardan beri toplumsal yaşamın ve siyasal erkin yaşam alanını temsil eden kent, ütopya ürünlerinin de vazgeçilmez mekanı olmuştur. Antik Yunan'da Platon'un *Devlet'i* gibi ideal düzen arayışları *polis* üzerinde temellendirilmiştir. *Devlet* başlıklı yapıtında Platon, filozoflara dayalı ideal yönetimini polis'te tasarlamıştır; More, ideal düzenini kentsel örgütlenmeye dayandırır; aynı dönemde Campanella, *Güneş Ülkesi'nin* cinsiyet ayrımcılığına dayalı yönetsel ve dinsel baskı düzenini yine kente dayandırır; *Yeni Atlantis'te*, Bacon, deneysel bilimin gereklerine dayalı toplum düzeninin temellerini kentte atmaktadır. 19. yüzyılda ortaya konulan Cabet'nin *Icaria'ya Yolculuk*, Bellamy'nin *Geçmişe Bakış*, 20. yüzyılın ütopyaları arasında yer alan Wells'in *Çağdaş Bir Ütopya*, Gilman'ın kadın toplumunu kurguladığı *Herland* ve Huxley'in ütöpik toplumunu ele aldığı *Ada* başlıklı yapıtı, düzenli ve planlı kentlere dayalı klasik ütopyalara örnektir.

***Devlet* (İ.Ö. 380-370) - Platon**

Antik Yunan'da Atina yönetiminin yarattığı bireycilik, çıkarıcılık ve cehaleti eleştiren Platon (İ.Ö. 427-347), *Devlet'te* yönetimdeki bozulmaya tepki olarak ideal olarak nitelediği bir düzen önermektedir.

(I) *Devlet'te* Toplum Tasarımı

Platon'un ideal düzeninin en önemli unsuru, devletin gereksinimlerinin, bireysel isteklerin önüne geçmesi ve yurttaşların özel yaşamına devletin

geniş müdahalesidir (Bezel, 1984: 17-18). Platon'un önerdiği hiyerarşik düzenin en tepesinde bilge filozof-krallar olan yöneticiler, yardımcıları ve askeri sınıfı oluşturan koruyucular; daha aşağıda ise çiftçiler, zanaatkarlar ve tüccarlar yer alır. Görüldüğü gibi, Platon'un *Devlet*'i, üç sınıftan oluşmaktadır: Filozof-kralları oluşturan yöneticiler, koruyucular ve üreticiler sınıfı. Koruyucular arasından özenle seçilerek uzun bir eğitim sürecinden geçirilen yönetici sınıf, filozofları kapsamaktadır. İdeal düzen, yönetim gücüne ve akla aynı anda sahip bulunan erkek ve kadın filozof-krallarla başarılacaktır. İkinci sınıfı oluşturan koruyucular, sürekli askerler ile diğer kamu görevlilerinden oluşmaktadır. Yasalar ve kurumlar, en iyi biçimde "devletin bekçileri" denilen koruyucu sınıf tarafından korunacaktır. Polis'in iyi bir yönetime kavuşabilmesi için koruyucular, tüm sınıfları görevlerinde başarılı olmaya yönelterek (Eflatun, 1971: 103-110) denetim işlevlerini yerine getireceklerdir. Ayrıca, eğitimin bozulmamasını sağlamakla yükümlü olan koruyucular, kurulmuş düzene aykırı hiçbir yeniliğe izin vermeyeceklerdir. Görüldüğü gibi yöneticiler ve koruyucuların görevleri, birbirinden tamamen ayrılmayıp işlev yönünden çakışmaktadır. Halkın büyük çoğunluğunu oluşturan üretici sınıf ise, çiftçiler, zanaatkarlar, tüccarlar ve kaçınılmaz olarak köleleri kapsamaktadır. Sınıfları bir arada tutan erdem ve yönetimi sürekli kılan güç ise adalettir (Walsh, 1962: 38).

Platon, polis'te kurulabileceğine inandığı adaleti sağlamak için öncelikle geleceğin yöneticileri olan koruyucuların, kız-erkek ayrımı yapılmaksızın genç yaşlardan başlayarak çok iyi eğitilmesi gerektiğini savunur. Kadınların da koruyucular sınıfına seçilerek devlet yönetimine katılmasına olanak tanıyan Platon'un ideal düzeninde, kız ve erkek çocukların eğitimleri 6 yaşına kadar ortaktır. Koruyucuların en yeteneklileri, 30 yaşından sonra eğitimden geçirilerek başarı düzeyine göre filozof-kral adayı olabilmektedir. Akıl, adalet ve iyilik gözeterek toplumu yönetmesi gereken koruyuculara verilmeyen özel mülkiyet hakkı, emekçi ve zanaatkarlardan oluşan alt sınıflara belirli düzeyde tanınmıştır (Eflatun, 1971: 419 a-421 b). Platon, mülkiyetin ve ailenin, bireyciliğin iki önemli alanı

olduğunu savunur. Bununla birlikte, gereksinimleri diğer yurttaşlar tarafından karşılanacak olan koruyucuların kamusal yükümlülüklerinden ayrı özel yaşamı bulunmayacak; toplumsal varlıklar olarak, devlet hizmetlerini kesintiye uğratmamak için aile kuramayacak, buna karşılık kadınların ve çocukların ortak sahibi olacaklardır (Eflatun, 1971: 464 b, 153).

Platon'un sınıflı toplumunda kamu hizmetinde on yılı dolduranlar, yaşamlarının kalan bölümünü kırdada geçireceklerdir. Polis'in sınırları, nüfusun gereksinimleri için yetersiz kaldığında savaşa başvurulacaktır (Eflatun, 1971: 373 d, 64). Bir asker savaş sırasında korkaklık gösterirse, işçi ya da çiftçi konumuna getirilerek cezalandırılacaktır. Çocukların da gücü yetenleri, savaşa katılarak küçük yaşlarda savaşmayı öğreneceklerdir (Eflatun, 1971: 155,157). Görüldüğü üzere Devlet'te savaş, düzenin kaçınılmaz bir alanıdır.

(2) *Devlet'te Mekan Tasarımı*

Platon'un *Devlet* başlıklı yapıtı, kent imgesinin en az olduğu ütopyasıdır. Atina'nın 'polis'ine karşın Platon'u etkileyen model, nüfusu köylere dağıtılmış Sparta devletidir. Savunmacı bir polis anlayışını yansıtan *Devlet'te* koruyucular sınıfı, yurttaşların yasalara uyup uymadığını gözetebilecekleri, kent dışından gelecek saldırılara karşı koyabilecekleri yerlere yerleştirileceklerdir (Eflatun, 1971: 105). Bununla birlikte, koruyucuların evleri sade biçimde tasarlanacaktır.

Utopia (1516) - Thomas More

Yapıt, Amerigo Vespucci ile Yeni Dünya'ya yolculuk eden Raphael Hythloday ile More arasındaki diyaloglarla aktarılmaktadır.

(1) *Utopia'da Toplum Tasarımı*

Hiyerarşik bir yapıda örgütlenen siyasal düzende her kentin bölge yöneticilerinden oluşan 10 *philarch* ve 300 aile, *baş-philarch* denilen üst yöneticiye bağlıdır. *Ademus* denilen, Kent Başkanı, iki yüz *philarch'ın* halkın

gösterdiği dört aday arasından gizli oyla seçtiği en dürüst ve erdemli kişidir. Yasama işlerinden sorumlu Kent Başkanlarından oluşan bir kurultay (senato), her yıl seçimle yenilenen üst yöneticilerle birlikte her üç günde bir, gerekirse her gün, yerel sorunları görüşmek üzere toplanır. Her kentin üçer temsilcisinden oluşan ikinci bir kurultay da ülke sorunlarını görüşmek üzere yılda bir kez toplanır. Üst yöneticilerin ülke başkanı ile yaptığı toplantıya, her toplantıda değişen iki de *philarch* katılır. Önemli yerel sorunlar, önce *philarch* ile seçim bölgesindeki aileler arasında görüşülür, daha sonra halk kurultayında tartışılır (More, 1995: 71-72).

Philarch'ların en önemli görevi, az ya da çok çalışıldığını denetlemektir (More, 1995: 63,74). Gönenç ve mutluluğun toplumda eşit olarak dağılmasını engelleyen özel mülkiyet ve para kaldırılmış; temel gereksinim maddeleri ortak üretimle gerektiği ölçüde karşılıksız sağlanmıştır. Yiyecek dağıtımı, hastaneler öncelikli olmak üzere halkevleri, Kent Başkanı, rahip, üst yöneticiler, elçiler ve yabancılar arasındadır. Yemeklerin toplu olarak yenildiği her halkevinin sorumlusu ve aile reisleri, gereksinim duydukları malı ödeme yapmaksızın serbestçe alabilmektedir.

Utopia'nın her kentinde, 6 bin aile yaşamakta, eğer bir kentin nüfusu çok azalır, Utopia'nın diğer kentlerinden gereken sayıda yurttaş getirilmektedir. Bir kentte nüfus gerektiğinden fazla artarsa, nüfus fazlası diğer kentlere aktarılmakta; eğer tüm kentlerde nüfus artarsa, Utopia yasalarına uygun olarak yeni bir şehir kurulmakta, eğer bunun için top-rağa gereksinim duyulursa savaşa başvurulmaktadır.

“Kentli ve köylü arasındaki ayırım, Marx'ın *Komünist Manifesto'da* öngördüğü biçimde, herkesin sırayla tarım işleriyle uğraşmasıyla ortadan kalkmıştır” (Walsh, 1962: 41). Kent ve kır yaşamını sırasıyla deneyen insanlar, her iki alanda da bilgi ve becerilerini geliştirmektedir. Seçimle gelen yöneticiler ve rahipler gibi küçük azınlık dışında, kırsal bölgelerde çiftçilik, gönüllüler ve iki yıllık bir süre için kentten gelen yurttaşlarca nöbetleşe yapılır. Ayrıca, her Utopia'lı çeşitli zanaatları öğrenir ve gerektiğinde asker olur. Yalnızca yabancılar her türlü davranış serbestliği tanınmıştır. Ortak mülk düşüncesini yerleştirmek amacıyla her 10 yılda

bir kura yöntemiyle evler değiştirilmektedir. Giyecek ve konut alanında savurganlık ve lüks önlenmekte, tüketime ussal bir sınırlama getirilmektedir. “Sınıfsız bir toplumun göstergesi olarak tüm yurttaşlar, aynı tip elbise giymektedir. Ütopyalarda ortak olan bu düşüncenin mantıksal uzantısı, insanların her yönüyle birbirlerine benzemesi ve bireylerin, toplumun tekdüzeliği içinde eriyip yok olmasıdır” (Ağaoğulları ve Köker, 1991: 225, 234).

Utopia toplumunda yurttaşlar, yalnızca çalışma saatlerinde değil, serbest zamanlarında da sürekli olarak komşularının ve philarch'ın gözetimi altındadır. Bu durum, ideal olduğu varsayılan düzenin denetimci yapısını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra yurttaşlar, yaşadıkları kentten iki kez izinsiz ayrıldıklarında ağır işlerde çalıştırılmak üzere düzenin yapısal bir ögesini oluşturan kölelik ile, Kurultay dışında özel siyasal tartışmalara katıldıklarında ise ölümle cezalandırılmaktadır. Görüldüğü üzere toplumda ölüm cezası ve kölelik geçerliliğini korumaktadır.

(2) Utopia'da Mekan Tasarımı

Utopia, dış tehditlerden korunmak ve dış dünyadan yalıtılmak amacıyla ada olarak tasarlanmıştır (More, 1995: 61). 1760 yıllık geçmişi bulunan adadaki 54 kent dörtgen olup düzenin kurucusu Kral Utopus tarafından planlanmıştır. Adanın özeğinde yer alan başkent Amaroute, kalın ve yüksek bir duvarla çevrilidir. Çitler, dikenli çalılar, ırmak gibi doğal engellerle çevrili başkentün üç yanında geniş ve derin hendekler, dördüncü yanında ise doğal siper görevi gören ırmak yer alır (More, 1995: 68). Bir dairenin ortasında konumlanan dörtgen şeklindeki başkenti çevreleyen duvarlar, kentsel mekan ile kırsal doğal mekanını birbirinden ayırmaktadır. Utopia Adası'nda kentlerin sokakları, meydanları ve evleri türdeşdir. Dili, gelenekleri, kurumları, yasaları ve kent planları tümüyle türdeş olan Utopia'da, yaşamın her boyutunda görülen katı tekdüzelik, türdeş kent planlarıyla mekana da yansıtılmıştır.

Güneş Ülkesi (1623) - Tommaso Campanella

Güneş Ülkesi (Civitas Solis)'nde Campanella, Platon'un *Devlet* ve More'un *Utopia* başlıklı yapıtlarına benzer bir toplum tasarımı ortaya koymaktadır.

(I) Güneş Ülkesi'nde Toplum Tasarımı

Ülkenin en üst yetkilisi, dünya ve ahiret işlerinden sorumlu bir başrahip olan *Hoh*'dur. Hoh'un ordu-savaş işlerinin yöneticisi *Pan* (Güç), meslek-zanaat ve bilim işlerinden sorumlu *Sin* (Akıl), üreme-eğitim-beslenme ve giyim işlerini düzenlemekle görevli *Mor* (Sevgi) isimli üç yardımcısı bulunmaktadır. Başrahip ve yardımcıları ile, her birine bağlı üçer kişi, 13 üyeli Kurultayı oluşturmaktadır. Başlıca karar organı olan Başrahip, üç yardımcısı ile birlikte kentin tüm sorunlarını çözmek üzere her gün toplanıp günlük işleri görüşür ve gerekirse Kurultay'da alınan kararları değiştirir, onaylar ve uygular (Campanella, 1996: 23, 27).

Güneş Ülkesi'ndeki toplumsal görevler, tüm yurttaşlar arasında eşit olarak paylaştırılmıştır. Yirmi bir yaşını dolduran her yurttaş, her ayın başında ve ortasında toplanan Kurultay'a katılma ve devlet işleri üzerindeki düşüncelerini (devlet işlerinde gözledikleri eksiklikleri, yöneticilerin görevlerini yerine getirip getirmediğini) ifade etme hakkına sahiptir. *Güneş Ülkesi*'nin yurttaşlığına geçmek isteyenler, köyde ve kentte birer ay çeşitli denemelerden geçirilmekte, başarı düzeylerine göre yurttaşlığa alınıp alınamayacaklarına karar verilmektedir.

Güneş Ülkesi'nde yaşayanlar, tüm gereksinimlerini serbestçe karşılamaktadır. *Güneş Ülkesi*'nde mal değiş-tokuşu yapıp para kabul edilmemekle birlikte, bazı malların dışarıdan gelenlere satıldığı da görülmektedir. Herkes çalıştığı için köleliğe gerek duyulmayan düzende, en güç ve sıkıcı işlerde çalışanlara özel itibar gösterilmektedir. Toplumsal yaşam, toplu kullanılan yemekhane ve yatakhanelerle komünleştirilmiştir. Ortak iyeliğin benimsenmesi amacıyla gerekli tüm eşyaları ortak kullanılıp her 6 ayda bir ev değiştirilmektedir. *Güneş Ülkesi*'nde kadınlar ve çocuklar toplumun ortak malı sayılmaktadır. Evlilik öncesi eş seçimi ve

doğum, üstün ırk yaratma amacına dayalı olarak yönetim tarafından düzenlenmektedir. Tıp hizmetleri, insan ömrünü uzatmayı başarmıştır. Ortodoks Hristiyan olan *Güneş Ülkesi*'nin yurttaşlarının gereksinimleri ve bencil istekleri ortadan kaldırılarak suç kaynakları yok edilmiştir.

(2) *Güneş Ülkesi*'nde Mekan Tasarımı

Campanella'nın ütopyası, kent-kır planlamasındaki başlıca tasarım unsurlarını ve insanın planlamacı müdahalesini, mekan tasarımı açısından ayrıntılı biçimde yansıtan önemli bir örnektir. Geniş bir ovada yükselen tepenin üzerinde kurulu Güneş Kent, en büyüğünün çevresi 7 mil olan iç içe geçmiş çember şeklindeki surlarla çevrilidir. Güneş Kent, Rönesans döneminin savunma amaçlı dairesel kent planını yansıtmaktadır. Dış hatlarını oluşturan geniş ve yüksek surlar, kuleler, burçlar ve geniş hendeklerle kuşatılan Güneş Kent'in savunma sistemi, silahlı muhafızlarla desteklenmiştir.

Kenti, yedi gezegenin isimlerini taşıyan yedi halkaya bölen duvarların iç ve dış yüzeyleri, tüm bilim ve sanat dalları hakkındaki yazılı ve resimli kayıtları sergilemektedir. Kentin, aynı zamanda savunma işlevi gören surlarından en dıştaki çember, dört ana yönde yer alan dört kapıdan denize kadar erişimi sağlayan dört cadde ile birbirine bağlanmıştır. Kentin birinci duvarı ile ikincisi arasında yer alan 70 adım genişliğindeki düz alanda kanallar ve kemerler, yüzme havuzları ile yaya yolları bulunur (Campanella, 1996: 20-21, 24). *Güneş Ülkesi*'nin dairesel formunu çevreleyen yedi geniş duvarı, eğitimin de bir aracı olarak kullanılarak savunma ve eğitim işlevlerini aynı mekansal kullanımda birleştirmektedir.

Yeni Atlantis (1627) - Francis Bacon

Bacon, ütopyasını Atlantik Okyanusu'nda eskiden var olduğu sanılan Atlantis Adası'ndaki mutlu yaşantıdan esinle 1624'de kaleme almış, ancak tamamlayamamıştır. 17. yüzyılda bilimin yükseldiği bir dönemde kaleme alınan ve Bensalem Adası'ndaki bilimsel çalışmalara dayalı ya-

şamı anlatan yapıtta, Bacon'un ortaya attığı bazı buluşlar, ilerleyen yıllarda yaşama geçirilmiştir. *Yeni Atlantis*'in en önemli unsuru, teknoloji aracılığıyla insan-doğa ilişkilerinin toplum yararına kullanılarak yaşam koşullarının iyileştirilmesinde bilime tanınan işlevdir.

Bensalem halkının yaşamı ve bilimsel çalışmaları, ters rüzgarlarla yolunu yitirerek adada geçici bir süre konaklayan yabancı bir grubun gözlemleri aracılığıyla aktarılmaktadır. Bacon, ütopyasını ada toplumu kurgusu ile ortaya koyar.

(I) *Yeni Atlantis*'de Toplum Tasarımı

Bensalem adasındaki 1900 yıllık düzenin kurucusu Kral Salomon, adadaki düzenin ve geleneklerin bozulmaması amacıyla yabancıların adaya izinsiz girmesini önleyen düzenlemeler getirmiştir (Mumford, 1996: 27). Tanrı'nın dünyayı ve üzerindeki tüm varlıkları altı gün içinde yarattığına ilişkin İbrani inancından esinle Kral Salomon, doğayı keşfetmek amacıyla "Salomon Evi"ni kurmuştur. Bilimsel araştırmaların insanlığın yararına derinleştirilmesinin gereğine inanan Bacon'ın Salomon Evi; tıptan genetiğe, optikten meteorolojiye, nükleer enerji ve organ nakli gibi bilimsel araştırma ve uygulamaların gerçekleştirilmesi için kurulmuştur. Toplumun en güçlü birimi olan kurumun amacı, toplumsal yaşamı kolaylaştırmak üzere insanlığın doğa üzerindeki egemenlik alanının genişletilmesidir.

Bacon'ın *Yeni Atlantis*'inde bilim merkezi üyeleri olan bilim adamları, yöneticiler ve toplumun diğer katmanları arasında sınıf ayrımı yoktur. Hükümet otoritesi, 36 bilge yöneticiye verilmiştir (Ben-Amittay, 1983: 162). Lonca örgütlenmesinin görüldüğü kentlerde en büyük mülki idare amiri Vali olup Kent Meclisi, kentsel hizmetlerin yürütülmesinden sorumludur, Evlilik, yönetimin denetiminde olup tirsan denilen aile reisi, aileye ilişkin kararlara ve emirlere uyulmasında kentin idare amirinin verdiği yetkileri kullanır (Bacon, 1957: 33). Bu açıdan toplumsal sistemin aile reisleri aracılığıyla denetim altında tutulduğu söylenebilir. Hristiyanlığı benimseyen Bensalem Adası'nda başkentin özeğinde yer

alan yabancı konukların ağırlandığı Yabancılar Evi'nin müdürü bir rahiptir. Dürüst bir toplum olduğu vurgulanan Bensalem halkı arasında sahtecilik ve yalancılığa başvuranlar, her türlü maddi-manevi cezaya çarptırılmaktadır.

Her 12 yılda bir 12 kişilik bir heyet, dış ülkelerdeki bilimsel gelişmeleri Salomon Evi'ne rapor etmektedir. Salomon Evi'nin üyeleri arasından seçilen heyetin görevi; yabancı ülkelerin etkinlikleri, gelişme düzeyi, yurttaşları, gelenekleri, bilimsel çalışmaları, sanatsal ürünleri, buluş ve yeniliklere katkıları hakkında bilgi edinerek yazılı ve görsel kaynakları adaya getirmektir.

Heyet üyeleri; keşif, buluş ve denemelerden hangilerinin yayınlanacağına karar verir (Bacon, 1957: 30-31, 58-59). Bilimsel yeniliklere dayalı bir toplumu betimleyen *Yeni Atlantis*, toplumun en güçlü kurumu olan Salomon Evi aracılığıyla bilime açık bir hiyerarşi düzeni ortaya koymuştur. Bacon'a göre, toplumsal yaşamın iyileştirilmesi, bilim aracılığıyla doğa üzerinde kurulacak egemenliğe bağlıdır.

(2) *Yeni Atlantis*'de Mekan Tasarımı ve Bilimsel Çalışmalar

Kanallar ve surlar aracılığıyla dış dünyadan tamamen yalıtılan adanın çevresi 5600 mildir. Adanın planlı ve düzenli kentleri, bakımlı ve geniş caddelerle bölünmüştür. Vali Konağı, Salomon'un Evi, Yabancılar Evi, manastır, kent özeğinde konumlanmıştır. Bacon, ideal yaşam koşullarının oluşturulmasını bilimin doğa üzerindeki egemenliğine dayandırır. Bu amaçla doğal araziler, çevresel koşullarla uyumlu biçimde, birer bilimsel laboratuvara dönüştürülmüştür.

Büyük tepeler ve dağlar altında kazılmış geniş mağaralarda pıhtılaştırma, katılaştırma, soğutma yöntemleriyle nesnelere korunması yolu bulunmuştur. Ayrıca, ısıyı ayarlanabilen mağaralar, sağlık odalarına dönüştürülerek hastalıkların tedavisi ve insan ömrünün uzatılması amacıyla kullanılmaktadır. Yüksek dağlardaki kuleler, hava değişikliklerini izleyebilmek için yükseklik ve konumlarına göre güneş enerjisini depolama, yalıtma, soğutma ve koruma işlemleri ile rüzgar, yağmur, kar,

dolu ve sıcaklık artışı gibi türlü hava olaylarını izlemek için kullanılmaktadır (Bacon, 1957: 46-47).

Icaria'ya Yolculuk (1840) - Etienne Cabet

Cabet, Icaria ismini verdiği düşler ülkesinde, tüm mal ve hizmetlerin, toplumun üyeleri arasında eşit olarak bölüşüldüğü, hatta herkesin aynı yemeği yediği tekdüze bir düzen önermiştir. Katı bir eşitlikçilik anlayışını benimseyen Cabet'nin görüşleri, 1848'den 1898'e kadar geçen sürede dünyanın birçok yerinde kurulan çeşitli Icaria topluluklarına esin kaynağı olmuştur.

(I) *Icaria'ya Yolculuk'ta Toplum Tasarımı*

30 yıllık bir geçmişe sahip Icaria toplumunun eşit haklara sahip tüm üyeleri, birbirlerine kardeşlik bağlarıyla sıkı sıkıya bağlı bir aile görünümündedir. Devlet, toplum adına tüm mal ve hizmetlerin sahibi olup, bireyler toplumun tümü için çalışarak üretim sürecine katılmaktadır.

Seçimle kurulan hükümet, üretim araçlarının iyeliğini elinde bulundurmaktadır. Bu sınıfsız toplumda halk egemenliği, anayasa ve yasaları hazırlama yetkisini elinde bulunduran Halk Meclisi aracılığıyla kullanılmaktadır. Halk Meclisi'nin 2 bin üyesi, 6 ayda bir değişmektedir. Halk Meclisi'nin alt organı, yine 6 ayda bir değişen bir Başkan ve 15 üyeden oluşan bir yürütme organıdır. Tüm üyelerini ve temsilcilerini halkın seçtiği yürütme organı, barışı korumakla yükümlüdür (Negley ve Patrick, 1962: 549-550). Dört bölgeye ayrılan Icaria, büyüklük ve nüfus yönünden eşit 100 il'e bölünmüştür. *Icaria'ya Yolculuk'ta* tek elde toplanan erk, görevinden azledilebilir bir Başkan'ın liderliğinde toplanan yürütme organı tarafından kullanılmaktadır. Yasama organına bağlı Yürütme organı, Halk Meclisi ve Ulusal Meclis adına hareket etmektedir. Genel toplumsal sorunları ele almak üzere dört yılda bir toplanan Büyük Konsey, seçimle göreve gelen Icaria rahipleri, akademisyenler, filozoflar, ahlakçılar ve diğer eğitilmiş yurttaşlardan oluşmaktadır (Negley ve Patrick, 1962: 570-571). Tüm yurttaşlar, Belde Meclisinden oluşan Halk Meclislerinde tar-

tışmalara ve kararlara serbestçe katılabilmektedir (Glenn ve Max, 1962: 549-571).

Icaria'da toplumsal yaşamda tam bir eşitliğe yer verilmesine karşın, bireylerin özgürlük alanı en düşük düzeyde tutulmuştur. Her yurttaşın birbirinin denetçisi olarak yetiştirildiği Icaria düzeninde ordu, hapishane ve ticari kuruluşlara gerek duyulmamıştır. Icaria'luların komşularıyla ilişkileri, kardeşlik, ticaret ve resmi işler çerçevesinde tutulmaktadır. Icaria'da, nüfus artışının yeni topraklar gerektireceği öngörüsüyle geniş ve verimli topraklarda yayılma politikası benimsenmiştir.

(2) Icaria'ya Yolculuk'ta Mekan Tasarımı

Cabet'nin kent tasarımı, merkezîyetçi anlayışın tekdüzeliğini yansıtmaktadır. Her il ve her belde bağlı olduğu birimin özeğinde yer almaktadır. Çember biçimindeki başkent, Icaria'yı ikiye bölen Tair Nehri'nin ortasında bulunmaktadır. İki kola ayrılan doğrusal bir çizgi görünümündeki nehirle ikiye bölünen başkent Icaria, Paris'in idealize edilmiş biçimidir. Adanın ortasında geniş bahçeli bir saray yükselmekte olup nehrin iki yanında kamu yapıları yer almaktadır. Icaria'da ızgara sokak planı kullanılmakta; birbirini dik açıyla kesen elli dikey ve elli yatay caddenin her birinde aynı sayıda ev bulunmaktadır. Hastane, mezarlık gibi çevreyi olumsuz etkileyen fabrikalar, kent dışında konumlanmıştır. (Armytage, 1968: 205-206). Icaria'lular türdeş kentlerde, mobilyalarına varıncaya kadar birbirinin aynı evlerde yaşamaktadır.

Cabet'nin ütöpik kentlerinde askeri bir düzeni çağrıştıran katı bir plan egemendir. Icaria'da tüm bölgeler, beldeler, kentler, köyler, çiftlikler ve evler, büyüklükleri dışında, biçim ve plan olarak birbirinin aynıdır. Tek tip kent planına göre inşa edilen görkemli binalara, temizlik, düzen, uyum ve gösteriş egemendir. Genellikle dörder katlı olan evler, çiftlik evlerinin büyüklüğü dışında, birbirinin tıpatıp aynıdır. Icaria'da trafik, geniş yaya alanlarıyla sınırlanmış; sokaklar geniş ve düz olup kaldırımların çoğu, Fourier'in galeri tasarımını anımsatan biçimde güneşten ve yağmurdan revaklarla korunmuştur. Cabet'nin bu buluşu, Le

Corbusier'in kent tasarımında yaya yolları aracılığıyla yinelenmiştir. Cabet'nin eşitlikçi düzeninin türdeş kentleri, koşulsuz uyumun temeli olan tek tip yurttaşlar barındırmaktadır. Tüm kaldırımların camla kaplandığı Icaria'da, geniş ve temiz caddelerinden, mobilyalarına varıncaya kadar tektip olan evleriyle Cabet'nin kentleri, klasik ütopyaların alışılmış türdeş yapısını yinelemektedir.

Geçmişe Bakış: 2000 (1887) - Edward Bellamy

Amerikalı gazeteci yazar Bellamy'nin *Geçmişe Bakış'ı* (*Looking Backward*), bir ada kurgusu olmayan ilk ütopya örneklerinden biridir.

1887 yılının Amerika'sında yaşarken bir hipnoz seansı ile 113 yıllık bir uykuya dalan Julian West, 2000 yılının Amerika'sında uyanır. Yeni düzen, sermaye ve tekellerin "büyük bir tröst" altında birleşmesi sonucu kurulmuştur. Yapıt, gelişmiş kapitalist toplumların içinde bulunduğu krize karşı bir seçenek olarak sunulmuştur.

(I) Geçmişe Bakış'ta Toplum Tasarımı

Tüm anamal ve girişimler, Birleşik Devletler halkı adına tek elde toplanmış, bütün işletmeler ulusal denetim altına alınmıştır. Toplumun ekonomik girişimleri ve üretim süreci, 'endüstri ordusu' denilen ulusal bir şirket tarafından yönetilmektedir (Bellamy, 1986: 65-66). Tüm yurttaşların her türlü bakım ve gereksinimi doğumdan ölüme kadar yeterli düzeyde karşılanmaktadır.

Endüstri ordusuna katılan her yurttaş, ilk üç yıl çalışmak ve emirlere boyun eğmek üzere eğitilmektedir. Meslek yönelimlerine göre, ticaret ya da çalışma yaşamında görevlendirilmek üzere sınıflandırılan yurttaşlar üç gruba ayrılırlar. Endüstri ordusunun kadın nüfusu, daha hafif işlerde çalıştırılmaktadır. Yalnızca üst derecelilerin yönetim kademelerine seçilebildiği Bellamy'nin askeri bir örgütlenmeyi çağrıştıran ütöfik toplumunda en yüksek unvan, generalliktir. Ayrıca, devletin on önemli bakanlığı, korgenerallerin yönetimindedir (Bellamy, 2011:163).

Her yurttaşın ulusal üretimden payına düşen kredi ile harcama yapar-

bildiği limiti sınırlı kredi kartları, değişim aracı olarak paranın yerini almıştır. İşin türüne göre farklılaşan ve koşullara göre değişken süreli kredi uygulaması, ilk kez Bellamy tarafından ortaya atılmıştır. Her yerleşim biriminde malların toplandığı mağazalardan kredi karşılığında dağıtım yapılmaktadır. Meta ve hizmetlerin anonim olarak sunulduğu *Geçmişe Bakış*'ta imalat ve işletme, kamuya açık alanlarda ve özekselleşmiş büyük komplekslerde yürütülmektedir. Alışveriş etkinliği ise ürünlerin, dev sergi salonlarında sunumuna dayalı basit ve monoton bir iş alanı durumuna getirilmiştir (Thomas, 1983: 256-257). Yeni düzende savaşın yanı sıra, hırsızlık, dolandırıcılık ve cinayet gibi suçlar ortadan kalkmıştır (Bellamy, 2011: 166).

(2) *Geçmişe Bakış*'ta Mekan Tasarımı

Tüm Boston, yayaların olumsuz iklim koşullarından korunmasını sağlayan dev bir çatı ile kaplanmıştır (Bellamy, 2011: 135-136). Bakımsız, gürültülü, sömürgeciliğin, adaletsizliğin ve sınıf ayrımının mekanını simgeleyen eski Boston'un yerini, 2000 yılında insan yaratıcılığını teşvik eden yeni bir kentsel çevre almıştır (Walsh, 1962: 49). Kentleşmenin hız kazandığı ve demiryollarının kentsel özekler çevresinde yoğunlaştığı bir dönemde (Macdonald, 1990: 87) kaleme alınan yapıtta, 2000 yılının Boston'unda yerleşim alanları, 50 dönümlük (acre) alanlarda 2 bin kişilik birimler halinde düzenlenmiştir. Bellamy'nin Boston'ı, küçük çitlerle çevrili, geniş alanlarda estetik binaların sıralandığı, ağaçlarla çevrelenen geniş caddeleriyle düzenli bir kenttir.

Çağdaş Bir Ütopya (1905) - Herbert George Wells

Çağdaş Bir Ütopya, düzenin koruyucusu bir *samuray* aracılığıyla aktarılmaktadır. Çağdaş Ütopya gezegenine inen iki kişi, evrensel eğitim, dünya dini, dünya çapında yolculuk ve alışveriş olanaklarının sunulduğu bilimsel bir dünya devleti kurar (Wells, 1967: 60). Dünyanın türdeşi bir gezegende tasarlanan *Çağdaş Bir Ütopya*, dünya ölçeğinde kurgulanan ilk ütopya örneği olması niteliğiyle daha sonra üretilen ütopya ve karşı-

ütopya tasarımlarına kaynaklık etmiştir.

(I) Çağdaş Bir Ütopya'da Toplum Tasarımı

Nüfusunu göçmenlerin oluşturduğu Dünya Devleti, tüm toprakların ve enerji kaynaklarının tek sahibidir. Merkezi ve yerel otoriteler kamu düzeni, yollar, insan ırkının ıslahı ve bilimsel araştırmalardan sorumludur. Eski ulusal sınırlar ortadan kalkarak ulaşım sistemi gelişmiş; yolculuk ve göç olgusu, tek dünya ölçeğine indirgenmiştir (Walsh, 1962: 53). Bireysel girişimlerle varlığını sürdüren ütopyacı Dünya Devleti'nde birey, ya başarısız olup yok olmakta ya da başarılı olup düşünsel, özdeksel ve ahlaksal sonuçları ile dünya üzerindeki etkisini sürdürmektedir (Bezel, 1984: 190-191).

Toplumsal yapıda sırasıyla *poietic*, *kinetic*, *dull* ve *base* ismi verilen dört zeka sınıfı oluşmuştur. *Poietic* (samuray denilen yaratıcı ve ruhani yönetici sınıf), *kinetic* (yönetici sınıf), *dull* (yaratıcılığı yetersiz bulunan ara sınıf) ve *base* (yaratıcı olmayan sınıf). Wells'in toplumunda çalışma yaşamı mekanikleştiği için işçi sınıfı bulunmamaktadır. Huxley, bu ütopya geleceğini daha sonra *Cesur Yeni Dünya* başlıklı yapıtında, *alfa*, *beta*, *gamma* ve *epsilon* kastlarıyla sürdürmüştür (Kumar, 1991: 13). Bilim ve teknolojiye dayalı *Çağdaş Bir Ütopya'da* Dünya Devleti'nin yönetiminden sorumlu sınıfını simgeleyen samuraylar (*poietic* sınıf), kendilerini hizmete adanmıştır. Samuraylar; yalnızca yönetici konumundaki kamu görevlilerini değil, aynı zamanda tek seçmenler grubunu da oluşturmaktadırlar. Buna karşılık en üst Yasama Meclisi, samurayların onda birine ve yarısı düzen dışını temsil eden üyelere sahip bulunmaktadır. Yürütme kurulu üyeleri, samuraylar arasından kurayla seçilmektedir (Bezel, 1984: 188-189, 198-199). Samuraylık, kalıtsal bir sınıf olmayıp başöğretmenler, yüksek okul başkanları, yargıçlar, avukatlar, büyük işverenler, tıp adamları ve yasa koyucular arasından seçilmektedir.

Samuray olma yolu, düzeni tiranlıktan korumak üzere eğitim koşullarını yerine getiren ve kuralı izleyen 25 yaşındaki kadın ve erkek tüm sağlıklı yetişkinlere açıktır. Başlangıçta samurayların savaşıcı günlerinde

daha katı ve ödünsüz olan kural, giderek değişip genişleyerek genel bir yaşam ilkesi haline gelmiştir.

Dünya Devleti'nde toprağı işleten yerel yönetimler, belediye örgütleri aracılığıyla samurayların yönetimindedir. Seçimle üç yıl için göreve gelen her samuray, bu sürenin sonunda sorumluluğundaki belediye bölgesi hakkında jüri önünde bilgi vermektedir. Ütopyanın yetenezsiz alt sınıfını oluşturanlar, makinelerde üretilen nesnelere el emeğiyle biçimlendirmekte; oymacılık gibi el sanatlarına dayalı işlerde görev alabilmektedirler (Bezel, 1984: 190-196).

Yeterli ödeme gücü bulunan, fiziksel olarak yeterli ve sağlıklı çiftler evlilik için devletin onayına başvurabilmektedir. Yasalar ve gelenekler evliliğin sürekliliğini güvence altına almış, eşler arasındaki uyumsuzluk hallerinde boşanma izni öngörülmüştür. Devlet, aşırı nüfus artışını ve genetik bozulmayı önlemek için üreme işlevini denetim altına almıştır. Evlilik dışı çocuklar, devletin gözetimi altındadır (Walsh, 1962: 53-54). Yaygın gönenç programları doğrultusunda, annelere destek veren yönetimin ebeveynliği denetleme çabaları, hükümetin bireylerin yaşamının her alanına müdahalesini sergilemektedir. Wells'in *Çağdaş Bir Dünya*'sında savaş, ezici yoksulluklar ve eski hastalıkların büyük çoğunluğunun önü alınarak insan ömrü uzatılmış ve mutlu bir toplum yaratılmıştır.

(2) *Çağdaş Bir Ütopya'da Mekan Tasarımı*

Çağdaş Ütopya Devleti'nde kentlerarası iletişimin etkin biçimde düzenlendiği, nüfusun kusursuz biçimde dağıldığı, güvenlik ve mahremiyetin sağlandığı konut bölgelerinde yeni bir yaşam çevresi yaratılmıştır. Geniş meydanların üzerinde cam kemerler ve kubbeler yükselmektedir (Wells, 1967: 244). *Çağdaş Bir Ütopya*'nın kentleri, yayalar için tümüyle açık, erişilebilir ve güvenli olarak tasarlanmıştır.

Herland (1915) - Charlotte Perkins Gilman

Gilman'ın ütopyik toplumu Herland'da erkek nüfusu giderek azalmış,

kadınlar bölgeyi dış tehditlere karşı yalnız başlarına savunmak durumunda kalmışlardır. I. Dünya Savaşı'nda Amerikalı Van, Jeff ve Terry, *Herland* toplumuna sığınır. Kadın toplumu, toplumun dört erkek üyesinden birisi olan sosyolog Van'ın gözlemleri aracılığıyla aktarılmaktadır.

(1) *Herland*'da Toplum Tasarımı

Dış dünyadan ve erkeklerden tamamen yalıtılan *Herland* kadınları, özellikle cinsiyet ve cinsellik farklılığına önem verilen ataerkil toplumlardan oldukça farklı bir toplumsal yapı geliştirmiştir. Tarıma dayalı ülkede, nüfusu kontrol altında tutmayı başarmışlardır. Cinselliği olmayan *Herland*'ın kadınları, "halalar", "albaylar" ve "dayanıklı bireyler" olarak sınıflandırılmaktadır. Anelik bağı, en yüksek toplumsal hizmet olarak görülmekte ve dinsel ayinlerle kutlanmaktadır (Bartkowski, 1989: 29-32,34). Ayrıca, uzun bir eğitim sürecini içeren annelik, dinden daha kutsal, yasadan daha bağlayıcı olup nüfusun çoğunluğu tarafından en az bir kez yerine getirilmektedir. Bununla birlikte, birden fazla çocuk dünyaya getirenler, devlet erkinde en yüksek şerefe sahip olur ve seçkinler sınıfını oluştururlar. Toplumun üyeleri sürekli gözetim altında tutulmaktadır. Eğitim süreci, çocukluk döneminden başlamaktadır (Gilman, 1989: 98, 102-124).

Toplumun kadın üyeleri arasında kız kardeşliğe dayalı toplumsal bir bağ kurulmuştur. Kadın yurttaşlar arasındaki dostluklarla pekişen toplumsal bağ, en belirgin biçimde annelik işlevi aracılığıyla kurulmaktadır. Toplumun sürekliliği, yapay (parthenogenic) doğumlarla sağlanmakta; tüm üyeler, çocukların annesi kabul edilmektedir. Savaşa karşı olan *Herland* toplumu, diğer ülkelerle barışçıl ilişkiler kurmuşlardır.

(2) *Herland*'da Mekan Tasarımı

Denize bir boğazla açılan *Herland* ülkesi, sıra dağlarla çevrelenmiştir. *Herland*'lılar, gelişmiş bir ulaşım ağına sahip planlı kentlerinde sonsuz ağaç dizileriyle kuşatılmış kocaman sağlam bloklar biçiminde dizilmiş, gösterişten uzak ama dayanıklı binalar yapmışlardır (Gilman, 1989: 98-

99). Kent mekanına ilişkin olarak ayrıntılı tasarım unsurlarının yer almadığı *Herland*'ın planlı kentleri, insan ölçeğini aşan yapılarla donatılmakla birlikte geniş banliyölerle kuşatılmıştır.

Herland, erkek egemen topluma tepki olarak ortaya konulmuş bir ütopya olarak nitelenebilir.

Ada (1962) - Aldous Huxley

Ada ütopyası, bir deniz yolculuğu sırasında çıkan şiddetli bir fırtına sonucunda Pala Adası'na sığınan gazeteci Will Farnaby'nin gözlemleri aracılığıyla aktarılmaktadır. Farnaby, zamanla değer yargıları, ahlakı, eğitimi, inançlarıyla benimsediği bu toplumda yaşamaya karar vermiştir. Huxley, Pala Adası'nda İskoçyalı bir hekim ile Hintli bir Prens'in kurdukları ütöpik bir düzeni ortaya koymaktadır.

(I) Ada'da Toplum Tasarımı

Pala Adası'ndaki düzen; insanların yeteneklerini özgürce geliştirecekleri bir ortamı oluşturmayı amaçlamaktadır. Barışçı bir ulus olan Pala'nun yöneticileri, simgesel bir Prens ile Bilgeler Kurulu'dur. Bakanlar Kurulu'na Temsilciler Meclisi ile Prens'i temsil eden Danışma Meclisi eşlik etmektedir (Huxley, 1983: 6, 54). Batı teknolojisi ile Doğu geleneklerinin olumlu bir sentezi oluşturularak, ütöpik Pala toplumunun yaşamına yansıtılmıştır.

Huxley, nüfus planlaması yöntemlerini Pala toplumundaki Deneme Merkezi aracılığıyla yaşama geçirmektedir. Huxley, Batı toplumunda yaşanan kuşaklar arasındaki çatışma ve sürtüşmelere Pala toplumunda önerdiği yeni aile düzeniyle çözüm aramıştır. Pala toplumunda, bütün kadınlar ve erkekler, 20-30 çiftten kurulu MAC isimli Ortak Uyum Kulübü'nde yer almaktadır. Karşılıklı Evlat Edindirme Kulübü aracılığıyla çocuklar, istedikleri çifti ebeveyn olarak seçebilmekte ya da ailelerini değiştirebilmektedirler. Toplumda yapay dölleme yoluyla üstün ve sağlıklı bir insan ırkı yaratılmıştır.

Pala toplumu ilkeleri, Yeşil Kitap'ta ortaya konulmuştur. Pala toplu-

munda bireylerin bedensel, ruhsal ve zihinsel gelişimlerini sağlamak amacıyla eğitime önem verilmiştir. Gençlerin eğitiminde, çevre koruma bilincinin geliştirilmesi, ayrı bir önem taşımaktadır. Pala toplumu, insanın ancak, anlayabildiği, sevebildiği bir dünyada ve doğal bir çevrede mutlu olabileceğine inanmaktadır. Adadaki en önemli dinsel törenlerden birisi, gençlerin toplandığı büyük tapınakta, etkili bir uyarıcı olan mokşa ilacının kullanıldığı mokşa törenidir. Adadaki zengin petrol, altın ve bakır yatakları, gereksinimler ölçüsünde tüketilmekte olup uluslararası ticaret için kullanılmamaktadır (Huxley, 1983: 6-9, 47, 55, 111, 135). Teknoloji kullanımı sınırlanmış olup, endüstrileşmeye ve silahlanmaya karşı olan Pala toplumunda ordu bulunmamaktadır. Toplumda suç işlenmediği için cezaevleri de bulunmamaktadır.

(2) *Ada'da Mekan Tasarımı*

Komşu ada Rendang'dan bir deniz boğazıyla ayrılan dağlık bir ada olan Pala adası, Endonezya takımadaları yöresindedir. Amfi-tiyatro gibi tasarlanan alanda zeminden 200 metre kadar aşağıda ağaç ve ev kümeleleriyle bezenmiş yerleşim alanı, geniş bir ovayla çevrelenmiştir. Pala'daki kentsel örgütlenme, hiyerarşik bir düzende yapılanmıştır.

Dış dünyadan yalıtılmış ve kendi kendine yeterli bir ada toplumu olan Pala ülkesinde, diğer ütopyalardan farklı olarak bireylere geniş bir eylem serbestliği tanınmış olup, yurttaşların özgürlüğünü temel alan bir kent kurgusu sunulmaktadır.

Ekolojik Ütopya Örneği: *Ekotopya* (1975) - Ernest Callenbach

Yapıt, dışa kapalı ve dış dünyadan yalıtılmış *Ekotopya* toplumunu araştırmak amacıyla gönderilen, ancak *Ekotopya*'ya yerleşmeye karar veren Amerikalı muhabir William Weston'un gözlemleri aracılığıyla aktarılmaktadır.

(1) *Ekotopya'da Toplum Tasarımı*

Ekotopya kurgusunda; 1980 yılında Washington, Oregon ve Kuzey Kali-

forniya'yı kapsayan bölge, siyasal, ekonomik ve ekolojik nedenlerle Birleşik Devletler'den ayrılmıştır. Bölge, ABD'nin izlediği 'herşeye karşın sanayileşme' politikasına duyulan tepkilerle ABD'den ayrılmıştır (Bagschik, 1996: 147).

Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduğu Ekotopya toplumunun kadın Devlet Başkanı, aynı zamanda çoğunluğunu kadın üyelerin kurduğu Yaşam Kavgası Partisi'nin lideridir. Parti'nin yönetime gelmesiyle eyalet ve ilçelerdeki yönetim yapıları yeniden düzenlenerek 5 büyük kent ve 4 kırsal bölgeye bölünmüş, yerel birimlerin yetkileri genişletilmiştir. "Tek ülkede ekoloji" örneği olan Ekotopya'nın varlığını koruyabilmesi tartışmaya açılmıştır (Callenbach, 1994: 50, 115). Schumacher'in "*küçük güzeldir*" ilkesinin, toplumsal yaşamın her alanında yaşama geçirilmesi amaçlanmıştır. Ekotopya Anayasası, örgütsel yapısında kenti temel almış; eyalet organları, işçi ve yurttaş konseyleri biçiminde yapılan yönetimin vergi toplama gibi birçok görevi, bölgesel ya da ulusal düzeydeki yönetimlere sınırlı yetki alanı bırakan topluluklara, özellikle kent topluluklarına bırakılmıştır. Ülkedeki federal yapı harcamaları, bütün yurttaşların üzerinde uzlaştığı ve eşit biçimde yararlanacağı alanlara ayrılmıştır. Her yurttaş, asgari düzeyde gıda, konut ve tıbbi bakım hizmetlerinde ömür boyu güvenceye sahiptir.

Ekotopyalılar, teknolojik gelişimi ekolojik sistemle uyumlu olacak biçimde sınırlandırmışlar, aşırı tüketim kalıplarından vazgeçmişlerdir. Uzun dönemli ekonomi politikalarıyla üretim, her kent ve bölgede yerleşmiştir. Ekotopya'da özel mülkiyet geçerli olmakla birlikte, kamu malı olan doğa, toplumsal ve ekonomik çıkarların önüne geçmiştir. Üretim sürecinde yarı-otomasyona bağlı bir sistemin kurulduğu fabrikalarda, haftalık çalışma saatini 20-24 saate indiren yeni istihdam politikaları yaşama geçirilmiştir. Ekolojik değerleri temel almakla birlikte, kâr amacı da gözetilen işletmeler, en çok 300 kişiyle sınırlı çalışanları için çalışma koşullarının iyileştirilmesine önem vermektedir.

Ekotopyalıların doğayla denge içinde yaşama etiği, endüstriyel etkinlikler ve çalışma programları aracılığıyla üretim ve tüketim süreçlerine

de yansıtılmış; yeniden değerlendirme alışkanlıkları her alanda yaşama geçirilmiştir. Atıkların yeniden değerlendirilmesiyle kalıcı bir dengeye ulaşan tarım, balıkçılık, ormancılık işletmeleri yerleşmiş, sağlık hizmetleri yaygınlaşmış ve ucuzlatılmıştır. Ekotopyalılar, güneş enerjisi, toprak ısı, su ve rüzgar gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmiştir. Bitki ve hayvan tür çeşitliliğinin korunmasının, doğal kaynaklar üzerindeki nüfus baskısının azaltılmasına bağlı olduğu görülmüş ve çeşitli doğum kontrol yöntemleri aracılığıyla Ekotopya nüfusu son 15 yılda azaltılmıştır. İkinci aşamada ise, ülkenin ekonomik yaşamının köklü biçimde yerleştirilmesi amacıyla büyük kentlerdeki nüfus yoğunluğunun yayılması sağlanarak küçük ölçekli yeni kentler kurulmuştur. Ayrıca, Ekotopyalılar, ekolojik ve kültürel değerlerin korunması koşuluyla küçük bölgesel toplulukların yayılmasına olanak tanımışlardır. Bağımsızlık sürecinde uzun politik mücadeleler sonunda siyahların yaşadığı bölgeler, Ekotopya içinde kent devleti unvanına kavuşmuş, bu bölgelerde yaşayanlar, kendi yönetim birimlerini ve endüstri sistemlerini kurmuşlardır.

Ekotopya'daki tüm yurttaşlar, çevre ve çevresel değerlerin korunması konusunda ileri düzeyde bilgiye sahiptir. Birer çiftliği andırmakta olan Ekotopya okullarında öğrencilerin zihinsel ve fiziksel gelişimlerine önem verilmektedir. Basın yayın organları yerleşmiş, görüntülü telefon kullanımı yaygınlaşmıştır. İnsan yaşamının uzatılıp hemen her türlü hastalığa deva bulunduğu Ekotopya'da hastaneler, 30'ar kişilik ufak köy evleri görünümündedir. Buna karşılık marihuana kullanımı, hükümetin desteğiyle yaygınlaştırılmıştır. Ekotopya'nın en ürkütücü etkinliği, gençlerden oluşan iki grubun birbirine vahşice saldırdığı savaş oyunları ayini-dir. Basit suçlara ender olarak rastlanan Ekotopya'da para cezası yerine, daha eşitlikçi bir ceza olduğuna inanılan hapis cezası uygulanmakta, çevresel değerleri tahrip edenler ise ağır hapis cezalarına çarptırılmaktadır. Büyük tip cezaevleri yerine mahkumlar, 30-40 kişilik küçük birimlerde çalışma yaşamına katılmaktadırlar. Ekotopya'da bağımsızlık ilanından sonra benimsenen askeri sistem, etkili bir ulusal denetim siste-

miyle bütünleştirilmiştir (Callenbach, 1994).

Ekotopya'da yurttaşların etik kurallara dayalı olarak gönüllü işbirliği içinde gerçekleştirdiği toplumsal örgütlenme, planlı ve zevkli çalışma yaşamının doğa üzerindeki baskısını hafifletmiş, doğal yaşam ve ekolojik değerlerle uyumlu bir ekonomik sistem ve toplum düzeni yaşama geçirilmiştir.

(2) Ekotopya'da Mekan Tasarımı

Ekotopya'nın dışa kapalılığı, Sierra Nevada dağlarıyla sınırlanmaktadır. Küçük kent topluluklarına dayalı olarak toplumda bir yandan yeni kentler kurulurken, boş araziler ormanlık alanlara, meyve tarlaları ve bahçelere dönüştürülmektedir. ABD döneminde kapatılan dereler, kent içinde yeniden doğaya açılmış; kentin doğal unsurlarla bütünleşmesi amaçlanmıştır. Kalabalık yığınların ve sürekli klakson çalan otomobillerin yarattığı kargaşanın yerini sükunetin yaşandığı bir kent almıştır. Kenti boydan boya kesen görkemli Market Street bulvarının yerini, binlerce ağaç ve çiçeğin süslediği bir alışveriş özeği almıştır. Bisiklet, elektrikli taksi ve minibüslerin akıp gittiği cadde daralarak çift şeritli bir yola dönüşmüş ve bisiklet şeritleri, çeşmeler, heykeller, büfeler, banklar ve küçük bahçelerle donatılmıştır. Yaya alanına dağılmış çadırlar, olumsuz hava koşullarına karşı birer sığınak işlevi görmektedir. Küçük kentlerdeki büyük mağaza ve fabrikalar, dağıtım hizmetlerini kolaylaştırmak amacıyla yeraltı taşıyıcı kayış sistemiyle birbirleriyle bağlantılandırılmıştır. San Francisco Koyu'nun çevresinde halka biçiminde dağıtılan yeni kasabalar, yeşil alanlarla kuşatılmış ve demiryolu ağı ile bağlantılandırılmıştır (Callenbach, 1994). Ekotopya'da küçük ölçekli kentsel gelişim desteklenmekte, var olan büyük kentlere ise kır yaşamına ilişkin unsurlar kazandırılarak kent-kır sürekliliği amaçlanmaktadır.

İkili (Kentsel) Ütopya Örneği: *Mülksüzler* (1974) - Ursula K. Le Guin

İkili ütopya örneği olarak *Mülksüzler*, iki ya da daha fazla düzen almaşğını temsil etmekle birlikte, ütopya ve karşı-ütopya tasarımlarını bir

arada sunmalarından ötürü ikili bir ütopya olarak anılabilir. Ütopya ve karşı-ütopya düzen almaşıklarının çoğu zaman birbiriyle iç içe geçen bir kurgu çerçevesinde sunulduğu ikili ütopyalar, kötü toplumsal düzen uyarısı ile ideal düzen almaşığını bir arada ortaya koymaktadır.

Yapıt, dünya benzeri iki ayrı gezegenin birbirine zıt iki ayrı düzeni kurgusuyla sunulmaktadır. "İnsanlarının hiçbir şeye sahip olmama ve kimseye köle olmama anlamında özgür olduğu çorak gezegen Anarres, anarşist; verimli kaynaklara sahip bir gezegen olan Urras ise kapitalist, yönetimci ve sınıflı bir toplumu yansıtır" (Le Guin, 1990: 86). Anarres, tüm yoksunluklarıyla yeni bir dünya umudunu, Urras ise zengin kaynaklarına karşın karşı-ütopya bir toplumu simgelemektedir. Bu çalışmada ütöpic Anarres toplumu ele alınacaktır.

727 yılında Urras gezegeninde, kadın düşünür Laia Odo'nun devrimci düşünceleriyle ayaklanan Urraslılar; devrim sonrasında Anarres'e yerleşmiş, verimsiz topraklar üzerinde özgür bir yaşam kurmuşlardır. Odocu Göçmenlerin Anarres'e yerleşmesinden sonra yüksek duvarlarla kentten yalıtılan liman, göçmenlere kapatılarak yalnızca yük gemilerine açık tutulmuştur. Yapıtın kahramanı Shevek, fizik kuramlarını, zamana ait genel bir kuramda birleştirmeyi amaçlayan Anarres'li bir fizikçidir. Shevek, bilimsel yeniliklere karşı duran Anarres'in katı bürokrasisini ve baskıcı yapısını keşfederek Urras'a yolculuk eder.

(1) Mülksüzler'in Anarres Gezegeninde Toplum Tasarımı

Anarres gezegeni, çorak bir gezegende kurulan anarşist bir toplumu simgelemektedir. Odo döneminde, baskı, sömürü ve şiddetin var olmadığı bu gezegende yaşayanlar, kuru ve sert iklim koşullarıyla karşı karşıyadır. Sınırlı bitki ve hayvan yaşamının var olduğu gezegende kıtlık nedeniyle gıda temini önemli bir sorundur.

Toplu yaşamı düzenleyen Analoji başlıklı rehber kitapta toplanan Odocu ilkelerde kadınsı etkiler görülmektedir. Odo, ideal düzeninde bölgelerarası iletişim ve ulaşım ağlarının güçlendirilmesini, böylelikle meta ve fikir akışının her yere ulaşabilmesini; yönetsel etkinliğin artma-

sını; hiçbir topluluğun değişim ve alışverişten uzak kalmamasını amaçlamıştır. İletişim ve ulaşım ağı yukarıdan yönetilmeyecek, hiçbir denetim özeği ve başkent bulunmayacak, kendi kendini besleyen bürokrasi aygıtı ve lider olmayı amaçlayan bireylerin hükmetme güdüsüne hizmet etmeyecektir (Le Guin, 1990: 85-86).

İşbölümü ve mal dağıtımını düzenleyen bilgisayarlar ve işçi sendikalarının ana birimlerinin toplandığı Abbenay, 'blok' denilen 200 kadar yerel yönetim birimine ayrılmıştır. Toplumsal görev dağılımı, İş Bölüşüm Ofisi (İş Böl) bilgisayarları aracılığıyla bir yarıyılı geçmemek üzere 'yönetim komiteleri' ve 'blok komiteleri', toplumsal gereksinimler ve kişilerin tercihleri doğrultusunda dönüşümlü çalışma listeleri ile düzenlenmektedir. Çalışma yaşamının itici gücünü topluma hizmet etmenin aldığı toplumda, Anarres'lilerin çoğu, günde 5-7 saat çalışmakta, her on günde bir 2-4 gün dinlenmektedir. Hasat ve ekim mevsimlerinde 10 yaşından büyük ve 60 yaşından genç herkes, tam gün tarlalarda çalışmaktadır. Genel ekonomi açısından üretken topluluklar İş Böl bilgisayarlarında öncelik kazanmaktadır. Bununla birlikte, kuruluşların çoğu, yenilikten korkan yaşlı ve bencil bürokratların güdümüne girmiştir. Plansızlık ve programsızlığın yayıldığı bozulma sürecinde, bürokratik düzeneği güçlenen ÜDE (Üretimi Düzenleme Enstitüsü), eşleri bile uzun süre ayıran zorunlu görevlendirmeleri arttırmıştır. Yönetimsel yozlaşma sürecinde, bilim de giderek esnekliğini ve dinamikliğini yitirmiştir.

Anarres toplumunda her iki cins de ideal toplumu yaratma çabalarının bir parçası olarak, tam bir eşitlik içinde yaşamakta iken, yönetimsel yozlaşma sürecinde suç olgusu yeniden yaratılmıştır. Bu verimsiz toplarlarda planlı üretimin artık sunmakta güçlük çektiği besin maddelerinin yetersizliği, açlıktan ölümlere neden olmuştur (Booker, 1994: 186-187). 163 yılındaki kuraklığın ardından ormanlar tükenmiş, üretimin azalmasına bağlı olarak çalışma saatleri kısaltılmış, tüm gezegen kıtlık tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Yarım milyar nüfuslu Anarres toplumu, karne sistemi, doğum kontrolü, işgücü seferberliğiyle tümüyle özekselleşerek tüm kaynakları sıkı denetim altına almıştır. İklimi aşırı ısınan

gezegen, bin yıllık bir toz ve kuraklık evresine girince güçlkle oksijen alabilen hayvanlar yok olmuş, yalnızca çoğu karada yaşayan bakterilerle, birkaç düz kurtçuk ve eklembacaklı türü hayatta kalabilmiştir. Gübre yerine genellikle organik artıklarla ekim yaparak yaşamlarını sürdürürebilen Anarresliler, kıt kaynakları ve gezegenin yaşanması güç havasını korumak için çevre dostu teknoloji kullanımına özen göstermişlerdir.

Anarres'lilerin eğitim sistemi, yozlaşma sürecinde katı, ahlakçı ve otoriter bir niteliğe bürünmüştür. Resim ve heykel, çoğunlukla mimari ve kent planlamanın unsurları olarak görülmekte, tiyatro temel sanat alanı olarak kabul edilmektedir.

Mülksüzler'in almaşık dünyası Anarres'in ilk kuruluş yıllarında amaçlanan eşitlikçi, adaletli, ilerici ve gönenç içinde bir toplumsal yapıdır. Anarres, süreç içinde kapalı bir toplum olmuş, toplumun kuruluşunda temel olan sosyalist ilkeler, görünürde korunmakla birlikte, kişisel hırs ve çıkarla büyük ölçüde yozlaşmaya başlamıştır. Toplumsal dinamizmin yerini, durağan bir yapı almış; Anarres toplumunun ussal yönetim yapısı gibi bilimsel ve kültürel kurumlar da tektipleştirmeye yönelik politikalara feda edilmiştir. Sonuçta başlangıçta ideal bir toplum olarak tasarlanan Anarres, durağan ve baskıcı bir yapıya bürünmeye başlamıştır.

(2) *Mülksüzler*'in Anarres Gezegeninde Mekan Tasarımı

Doğal kaynakları sınırlı olan Anarres'deki toplumsal yapının kente dayalı olarak örgütlendiği görülmektedir.

Çorak bir alanda kurulu Anarres limanı, evrenin geri kalanından bir duvarla ayrılmaktadır. Taşlarla örülü duvar, yalnızca hava limanının iniş alanını değil, uzaydan gelen gemileri, yolcuları, diğer dünyaları ve evrenin geri kalanını da sınırlandırmaktadır. Kentler, Urras'inkilere göre çok küçük ve sönüktür. Anarres'in komün yaşamı, toplu olarak kullanılan konut, eğitim birimleri ve çalışma alanları aracılığıyla bina komplekslerine yansımıştır. Endüstriyel çalışma alanları ise liman kentlerinin dış özeklerinde konumlanmış, büyük yapılar ise, genellikle geniş meydanların çevresinde kümelenmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Eski Yunan filozofu Platon'un Devlet'i ve More'un, toplumu Philarch'ın gözetimi altında tutan Utopia'sı kölelik düzenine karşı çıkmamakta, Campanella'nın otoriter ütopyası Güneş Ülkesi ile beraber üç ütopya da savaş, sanat olarak öngörülmektedir. Bireysel özgürlüklere yer verilmeyen Utopia tasarımındaki tekdüzelik, türdeş kent planlarıyla toplumsal yaşamın yanı sıra mekana da yansıtılmaktadır. Ayrıca, Utopia adası, doğal ve yapay engellerle çevrelenerek dış dünyadan yalıtılmıştır. Diğer iki ütopyada görüldüğü gibi Campanella'nın Güneş Ülkesi'nde, devletin yurttaşların özel yaşamına müdahalesine olanak tanınmaktadır. Platon ve More'dan esinlenen Campanella, Güneş Ülkesi'nin kent planında da simetri, süreklilik ve değişmeyen ideal düzeni temel almıştır (Booker, 1994: 48-49). Her üç klasik ütopyada da vatandaşlık sınırlandırılmış, hiyerarşik sınıflı toplum yapısı düzene egemen kılınmıştır. Platon'un Devlet'i, More'un Utopia'sı ve Campanella'nın Güneş Ülkesi'nde sınırlandırılan yurttaşlığın yanı sıra, sınıflı ve sıkı denetime tabi toplum yapısı, ideal düzen anlayışıyla çelişen unsurlardır.

Bacon'ın Yeni Atlantis'i, bilime dayalı bir hiyerarşi düzenini ortaya koymuştur. Yeni Atlantis'te bilim ve teknoloji aracılığıyla müdahale edilen toplum ve doğa üzerinde egemenlik kurulmaya çalışılmış, bu yolla da ideal düzen anlayışından uzaklaşmıştır. Cabet, her yurttaşın birbirinin denetçisi olarak yetiştirildiği Icaria'ya Yolculuk başlıklı eserinde sınıflı toplum yapısını ve bireysel özgürlük alanlarının düşük düzeyde tutulmasını öngörmektedir ki, bu durum da, önerilen düzeni ideallikten uzak tutmaktadır. Cabet'nin monoton bir sistemi yansıtan ütopyası, özgürlüğü kısıtlayan, durağan ve türdeş kent yapısıyla ortaya konulmaktadır.

Bellamy'nin Geçmişe Bakış'ında da yurttaşların emirlere boyun eğmek üzere eğitildiği sınıflı bir toplum yapısı ortaya konulur. Ada ütopyalarından kopuşu simgeleyen Geçmişe Bakış'ta kent mekanına da yansıyan teknolojik müdahale ile tüm kent, dev bir çatıyla kaplanarak tek-

düze bir yapı yaratılmasının yolu aranmış, kent, denetim ve düzen altına alınmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra ekonomik ve endüstriyel yapının tek elden yönetilmesi öngörülmüştür. Bir dizi katı yaptırımın bireylere zorla dayatıldığı toplumsal yapının ve mekanın ekonomi, endüstri ve teknoloji aracılığıyla türdeşleştirilmesi, önerilen düzeni ideallikten uzaklaştırmıştır.

Wells'in bilimsel bir dünya devleti tasarladığı Çağdaş Bir Ütopya'sı, dünya ölçeğinde kurgulanan ilk ütopya örneğini oluşturmuş ve birçok ütopya ve karşı ütopya tasarımına esin kaynağı olmuştur. İdeal olduğu varsayılan düzen önerisi, sınıflı toplum yapısı aracılığıyla kentte ortaya konulmaktadır. Wells'in sınıflı topluma ve denetimci yapıya dayandırdığı teknolojik ütopyasında doğaya müdahale edilerek oluşturulan kentler, teknolojik mimarlığın etkilerini yansıtmıştır.

Gilman'ın Herland'ı erkek egemen topluma tepki olarak ortaya konulmuş feminist ütopyaların bilinen önemli bir örneğini oluşturmaktadır. Herland'ın sınıflı ve denetimci toplumsal yapısı, köleliğe olanak tanımakta, bu niteliğiyle de ideallikten uzaklaşmaktadır. Herland'ın planlı kentleri, insan ölçeğini aşan dev yapılarla donatılmıştır. Huxley'in Ada ütopyası, önceki ütopyalara göre bireylere daha geniş bir özgürlük alanı tanıyan bir kent kurgusuyla ortaya konulmaktadır. Ne yazık ki, Ada'daki Pala Ülkesi'nde de kentsel örgütlenme, hiyerarşik bir düzende yapılanmıştır.

Callenbach'ın Ekotopya'sında teknolojik gelişime açık, doğa ile uyumun gözetildiği bir toplumsal örgütlenme önerilmiştir. Ekolojik ütopya örneği olan Ekotopya'da teknolojik gelişim, doğa ile uyumlu bir yaşamı gözetmekte, ekolojik değerlerle uyumlu bir endüstriyel yapı, ekonomik sistem ve toplumsal düzen yaşama geçirilmektedir. Ekotopya'da tüm yurttaşlar, gelişmiş bir çevre bilincine sahip olup kent-kır sürekliliğinin sağlanması amaçlanmıştır.

Le Guin'in ikili ütopya örneği olan Mülksüzler'inde, başlangıçta ekolojik bir düzeni öngören Anarres gezegeninin, zaman içinde ideallikten uzaklaşarak baskıcı ve durağan bir yapıya dönüşmesi konu edilmekte-

dir. Eşitlikçi Anarres toplumunun giderek bireyler üzerinde baskıcı bir yapıya dönüşmesi, bunun yanı sıra doğal yaşamın bozulması, gezegenin ütopyacı yapısını zorlamıştır. Bununla birlikte Anarres, kent-kır sürekliliğini temel alırken, karşı-ütopyacı kapitalist bir sistemi ortaya koyan Urras ise bozulmuş bir kentsel yapıyı yansıtmaktadır.

İdeal düzen önerisi olarak ortaya konulan bu türdeş toplum ve mekan tasarımları, kimi zaman totaliter yapılarla büyük ölçüde benzeşerek ideal olma niteliğiyle çelişmişlerdir. Kentler, önceleri (klasik ütopyalarda) ideal olarak kabul edilen düzenlerin yaşam ortamı iken, 20. yüzyılda karşı ütopyaların alanı olarak görülmeye başlamıştır. 20. yüzyıldan başlayarak toplumların kente dair umutlarının azalmasıyla, ideal düzenlerin ya da 'olmayan iyi yer'lerin yaşam alanı, kent yerine kır olmaya başlamıştır.

Sonuç olarak geçmişte ortaya konulan klasik ütopyalar, bugünün karşı-ütopyalarına dönüşmüş, geleceğin ütopyaları ise kırsal mekanlarda tasarlanan küçük ölçekli yaşam alanları, diğer bir deyişle kent olmayan ütopyalar olarak kurgulanma sürecine girmiştir. 20. yüzyılın sonlarında ütopyalar, Schumacher'in 'küçük güzeldir' anlayışını çağrıştıran biçimde, doğayla uyumlu küçük ölçekli kırsal yaşam biçimleri olarak tasarlanmaya başlamışlardır. Bu nedenle, 21. yüzyıl ütopyalarının kır ütopyaları ve kentsel karşı-ütopyalar olacağı tahmin edilebilir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, Mehmet Ali ve Levent KÖKER (1991), *Tanrı Devletinden Kral-Devlete*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Bacon, Francis (1957), *Yeni Atlantis*, Maarif Basımevi, İstanbul.
- Bagschik, Thorsten (1996), *Utopias in The English-speaking World and the Perception of Economic Reality*, Peter Lang, Germany.
- Bartkowski, Frances (1989), *Feminist Utopias*, University of Nebraska Press, Lincoln & London.
- Bellamy, Edward (1986), *Looking Backward*, New York.
- Bellamy, Edward (2011), *Geçmişe Bakış, 2000-1887*, Say Yayınları, İstanbul.
- Ben-Amittay, Jacob (1983), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Savaş Yayınları, Ankara.

- Bezel, Nail (Der.) (1984), *Yeryüzü Ütopyaları Kurmak*, Say Yayınları, İstanbul.
- Booker, M. Keith (1994), *Dystopian Literature*, Greenwood Press, USA.
- Callenbach, Ernest (1994), *Ekotopya*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Campanella, Tommaso (1996), *Güneş Ülkesi*, Can Yayınları, İstanbul.
- Eflatun (1971), *Devlet*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Gilman, Charlotte P. (1989), *The Yellow Wallpaper and Other Writings*, Bantham Books, USA.
- Glenn, Patrick, ve J. MAX (1962), *The Quest for Utopia*, Anchor Books, New York.
- Huxley, Aldous (1983), *Ada*, Yol Yayınları, İstanbul.
- Kumar, Krishan (1991), *Utopianism*, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Le Guin, Ursula (1990) *Mülksüzler*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Macdonald, Alexander (1990), "Bellamy, Morris, and the Great Victorian Debate", Florence Boos (ed.), *Socialism and the Literary Artistry of William Morris*, University of Missouri, Columbia.
- More, Thomas (1995), *Utopia*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Mumford, Lewis (1996), *Makina Efsanesi*, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Negley, Glenn ve J. Max Patrick (1962), *The Quest for Utopia*, Anchor Books, New York.
- Tanilli, Server (1991), *Uygarlık Tarihi*, Say Yayınları, İstanbul.
- Thomas, John L. (1983), *Alternave America*, Harvard University Press, USA.
- Walsh, Chad (1962), *From Utopia to Nightmare*, Geoffrey Bles, London.
- Wells, H. G. (1967), *A Modern Utopia*, University of Nebraska Press, Lincoln.

Doç. Dr. Kıvılcım Akkoyunlu Ertan: Ankara'da doğdu. İlköğreniminden sonra TED Ankara Koleji'ni bitirdi. Lisans eğitimini ODTÜ, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama bölümünde tamamlayan ERTAN, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Kent ve Çevre Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans ve Doktora eğitimini tamamladı. Hâlen Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde öğretim üyesi olarak görevini sürdürmektedir.